

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.
INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XII

BELGRADE 1981

<http://www.balkaninstitut.com>

доживео превазилазећи некадашње оквире у којима се вековима развијао. Нема сумње да је у том смислу веома значајан и прелазак с ћирилице на латиницу, који је обављен средином прошлог века.

Напоследку, аутор завршава излагање *Закључком* (стр. 731—739), у коме настоји да укратко укаже на специфичности румунског језика и његовог развоја. Неколико завршних страна (741—747) односи се на допуне претходног текста.

Међутим, ако дајемо своје мишљење о овој књизи, која заслужује много шири осврт него што је ограничени број странаца једног часописа, треба напоменути и следеће. Она је неуједначена, и по броју странаца и по материјалу који је изнет у појединим деловима и поглављима, чега је и сам аутор свестан и што лично и подвлачи. Уосталом, као и сви озбиљни лингвисти, и он се бави анализом и историјом процеса који су већ у целости завршени, па може да укаже на њихове узроке и последице, а не жели да говори о процесима који су у току и који, као такви, припадају области граматичких норми која је такође нестална и много пута непредвидљива. То је и разлог што је ова историја румунског језика потпуна кад говори о старијим периодима, а само директивна за даљи рад кад се осврће на новије периоде. Заснована на богатој литератури, на широком предзнању и на бројним радовима које је сам аутор посветио многим областима румунског језика и опште лингвистике, она представља — бар кад је реч о старијим периодима — дискусију разних и често противуречних мишљења, било да их аутор побija, усваја или прихвата само делимично. Али се она ни у ком случају не своди на еклетички приступ. Онај ко се задржи на овом тому несумњиво ће обогатити своје лингвистичко и друго знање, чак и кад је реч о појединосима које су му биле познате, али их

није сагледавао из перспективе из које их је уочио аутор. Мали је број ауторових тврдња која се могу побити, и то са недовољно убедљивим аргументима. На крају, она је саздана на бројној литератури која се помиње како у интегралном тексту тако и у фуснотама.

Додајмо још да је ово — по нашем мишљењу — историја језика која је умногоме заснована (много више од других сличних књига) на политичкој и културној историји а да није запоставила историјску граматiku, у чему превазилази неке историје не само румунског већ и неких других језика.

Али ако схватимо да је реч о књизи која није само за читање већ је синтеза на коју се треба стално навраћати и консултовати поједине њене странице, утолико пре што је намењена не само онима чије је подручје историја румунског језика (или румунски језик у ширем смислу), него и преговоцима са разноврсних подручја балканологије, романистике, славистике и опште лингвистике (и то не само лингвистима), треба истаћи да се суочавамо са текстом који није писан за почетнике, те се њима са овог подручја препоручује нека друга, прегледнија историја румунског језика.

Иако смо о овом тому изrekli позитиван суд јер нам је омогућио да многе појединости сагледамо у новој боји, ипак налазимо и један крупан пропуст који ће — надамо се — бити отклоњен у наредном издању које он потпуно заслужује: недостатак индекса који би омогућили читаоцу лакше служење књигом, било да је реч о прегледу поменутих аутора и њихових дела, о личним именима и, пре свега, о силним лексичким, фонетским, морфолошким и синтаксичким иновацијама, на које је нужно навраћати се, утолико пре што ова књига указује и на нерешене проблеме отварајући пут за даља прегнућа.

Момчило Д. Савић

Josif Constantin Drăgan, NOI TRACII, Milano 1980, 447 стр.

Реч је о књизи која доживљава друго издање на румунском језику, пошто се претходно појавило у Крајови, 1976. године, како на румунском тако и на енглеском језику. За разлику од првог издања, у коме је аутор разматрао до-

гађаје везане не само за стари већ и за средњи век, овде се његова пажња зауставља на преисторији румунског народа који се, из многих разлога, и језички и историјски (у смислу политичких и државних организација) јавља

апсолутно касно. Румунске државне творевине и писана реч на румунском језику убрајају се међу најмлађе у Европи ако имамо у виду савремене европске језике и државне организације.

У жељи да побије такво тврђење, иначе само делимично оправдано, Ј. К. Драган полази од најстаријих времена познатих историји, па говори о Румунима као потомцима старих Дачана (које су Грци називали и Гетима), једног великог, вероватно и највећег племена старих Трачана, за које је Херодот, у V веку пре наше ере, тврдио да представљају најбројнији народ на свету после Индијаца. Истовремено аутор излаже о њима детаље на које се наилази у разним изворима и код најразnorodнијих писаца, почев од најстаријих па све до савремених, о чему сведочи и богата *Библиографија* (стр. 418—432) на основу које је ово опсежно дело и саткано. Међутим, као што се може видети из садржаја, аутор је далеко превазишао своју првобитну намеру, јер нам је представно многе народе и племена са којима су стари Трачани и, пре свега, Дачани били у вези. Књига се састоји од пет делова, и то: *Преисторија* (стр. 43—80), *Проиоисторија Трачана* (стр. 81—134), *Миграције ирачких њлемена* (стр. 135—189), *Мишолођија и историја* (стр. 191—232), *Државне творевине на ирачком иростору* (стр. 233 — 413).

Скромност ауторових тврђења, и поред обимне литературе коју наводи и тананог приступања извесним проблемима које решава на свој начин, руководећи се најновијим открићима до којих се дошло у историјским и другим наукама, очитује се и у завршној речи *Предмеша* који излаже (стр. 19): „Без намере да дајем дефинитивна решења или да сматрам исцрпним материјал који тек убудуће може да послужи као богат истраживачки програм, сматрам да ми је дужност да овом књигом пружим одговор свима онима који, као поклонници историје, схватају да ту нема ни говора о затвореном и ограниченом подручју на коме не може да дође више ни до каквих промена, већ о савременом свету који се мења заједно с нама”. Ове речи, као и читаво излагање, указују на дијалектичку нит која провејава од прве до последње странице, а посебно долази до изражаја у ауторовом *Предговору* (стр. 21—39).

Сваки од пет поменутих делова подељен је такође на поглавља. Приповедање почиње најновијим открићима до којих се дошло у разним историјским наукама кад је реч о овим просторима, па се протеже све док Римљани под Трајаном нису освојили Даквију. Ако се први део ограничава на најстарији период, у чијем излагању има доста непотпуно датих појединости, као што се нормално може очекивати, други део је много конкретнији и значајнији. Ту је, на пример, поглавље о етногенези Индоевропљана која се умногоме разликује од традиционалних схватања, пре свега од схватања лингвистичких школа прошлог века. У даљим поглављима овог дела аутор се ограничава на историју, обичаје, религију, језик и на међусобне односе трачких племена, истичући — што је значајно (а што је изложено на основу тврђења врло компетентних научника) — да су Трачани староседеоци на овим просторима. Читав овај део представља, унеколико, резиме наших савремених знања о овом старом народу или скупу народа. У трећем делу говори се о сеоби трачких племена која се, с једне стране, повезују с разним племенима и народима Мале Азије, а, о друге стране, са неким народима Италије, па чак и Шпаније и, коначно, аутор је склон да их види, на основу неких тврђења, у Америци, давно пре Колумба и пре Нормана. Несумњиво је, међутим, да су са њима били у вези бројни малоазијски и италски народи, што је последњих година документовано и на основу археолошких налаза и лингвистичких открића. У следећем делу, у коме је много простора посвећено Хомеровим еповима, покушава да на основу њих сагледа реалну ситуацију каква је постојала на овим просторима. Посматрајући догађаје, како кроз призму минулих времена тако и са гледишта данашњице, аутор открива заједничко античко тржиште, које је обједињавало свет око Средоземља и Црног мора. У последњем делу, у коме говори о старој македонској држави, много пажње посвећује освајањима Александра Великог и истиче допринос којим су припадници трачких племена обогатили не само грчку већ и хеленистичку културу.

Нема сумње да ће читалац ове књиге запазити да се на њеним страницама налази нешто што стоји између

историје и књижевности, али ће такође бити свестан да је аутор саздао своје дело на богатој научној грађи и да није себи нигде дозволио да тврди нешто за шта нема бар извесних научних индикација. Интересантна и за историјачаре разног профила и за појединце који желе да се обавесте о прошлости балканских простора у најстаријем периоду о коме данас можемо компетентно говорити, ова књига се не испушта лако из руку. Свакако да је она саздана умногосте другачије него што су историје старог века какве се традиционално сервирају генерацијама које на тај начин бивају погрешно усмерене, схватајући да су на просторима Средоземља постојале само две културе, грчка и римска, при чему се и не помиње да су њима богат, можда и најзначајнији допринос дали баш народи негрчког и неримског порекла, односно негрчког и нелатинског језика, иако су сви они, или бар огроман њихов део, били индоевропског порекла,

како нас из дана у дан све више уверавају нова лингвистичка открића.

Нови, оригиналан начин ауторовог мишљења и повезивања догађаја, као и приступање проблемима на савремен начин, близак данашњем човеку, чине ову књигу веома корисном, па ако не због нечег другог, онда због савремене визије која је пројцирана на далеку прошлост. А то наводи на размишљање.

Многи ликовни прилози (од којих неки у боји) дочаравају слику достигнућа једног света који је остао замрачен и недовољно познат, најпре у сени грчке културе, а потом у присенку Римске Империје, која је успела да сведе под своју власт готово сва трачка племена и да им наметне своју културу и схватања, и поред тога што су се неке праисторичке традиције очувале до данашњег дана, дајући посебне особености народима на овим просторима.

Момчило Д. Савић

ПРОУЧВАНИЯ ВЪРХУ СУПРАСЪЛСКИЯ СБОРНИК, СТАРОБЪЛГАРСКИ ПАМЕТНИК ОТ X ВЕК, Българска академия на науките, София 1980, 222 стр.

Публикација садржи реферате који су одржани на Првом међународном симпозијуму о Супрасаљском зборнику, који је организован од 28. до 30. септембра 1977. године у Шумену (Бугарска).

Супрасаљски зборник један је од најзначајнијих и најобимнијих споменика старословенске писмености. Састоји се од 285 листова. Убраја се у ћирилицом писане старословенске споменике. Сматра се да је писан у источној Бугарској, у XI веку. Садржи житија и хомилије за месец март. У његовом преписивању значајну улогу је имао извесни Ретко, који се помиње на маргинама овог рукописа. Пронађен је у првој половини XIX века у Супрасаљском манастиру, у Пољској. Текст овог значајног споменика издаван је, делимично или у целини, више пута. Сада се припрема његово ново издање у Бугарској академији наука.

У рефератима Скупа Супрасаљски зборник испитује се, из различитих аспеката. У неколико реферата дати су општи и кодиколошки подаци о Зборнику. Већи број реферата бави се језичким и текстолошким испитивањима. Мањи број реферата садржи ана-

лизу историјских прилика, културолошких карактеристика и духовног развоја епохе настанка Супрасаљског зборника.

О историјској судбини рукописа Супрасаљског зборника (История на Супрасаљския сборник, 9 — 12) говори К. Кујев (Софија). Као што је познато, Зборник је у првој половини XIX века био у целини у библиотеци Супрасаљског манастира. Касније се један његов део нашао у Љубљани (Копитаров део), други део у Варшави, а трећи у Лењинграду. Сви ти делови имали су своју, на моменте интересантну и узбудљиву судбину. У реферату Л. Стефове (Софија) изнета су досадашња проучавања и резултати проучавања Зборника (Състояние на проучаванията върху Супрасаљския сборник, 66 — 79). Овај реферат садржи, тако рећи, целу библиографију о споменику, а резултати досадашњих испитивања дају се у кратким освртима по појединим областима, као што су издавање текста, однос, према грчком оригиналу, критичка текстолошка анализа, палеографија и графика, фонетика, морфологија, синтакса, лексика и лексикологија. На крају, аутор указује на проблеме којима